

Onder ons gezegd en gezwegen



Lief Vleugels & Felix Sperans

Uitgeverij Gelderland

Onder ons gezegd en gezwegen

Lief Vleugels en Felix Sperans

Uitgeverij Gelderland

Inleiding

Op 5 september 2014 kreeg ik op Facebook een vriendschapsverzoek van een zekere Felix Sperans. De naam klonk me bekend in de oren. Ik bekeek zijn tijdlijn en zag dat mijn vermoeden juist was: dit was de man die in 1996, samen met dokter Marc de Hert, het boek 'Bij de psychiater' schreef.

In 1997 kreeg mijn dochter haar eerste psychose. Ik ben toen veel over het onderwerp gaan lezen, ook dit boek. De passages waarin Felix aan het woord kwam, raakten me diep, omdat het een schrijnend en herkenbaar verhaal was, maar ook om de grappige manier waarop hij over zijn psychiatrisch verleden schreef.

Ik heb zijn vriendschapsverzoek meteen aanvaard en we begonnen elkaar berichten te sturen. De volgende dag al stelde hij me voor samen een boek te schrijven, een brievenboek. Even heb ik getwijfeld: ik werkte nog aan de roman 'Alles stroomt' en enkele andere projecten, voorlopig zou ik niet veel tijd hebben. Maar het idee sprak me wel aan, dus ben ik toch ingegaan op zijn voorstel. Hij had meteen al een titel bedacht: 'Onder ons gezegd en gezwezen'.

We wisten geen van beiden waarheen deze briefwisseling zou leiden. 'Gewoon eraan beginnen,' schreef Felix, 'en dan verder vertellen en filosoferen over het leven, tot we een boek bij elkaar geschreven hebben, of tot we het beu zijn.'

Zelfs al zou het nooit een boek worden, het leek mij boeiend en leerzaam te corresponderen met iemand die ongeveer hetzelfde meemaakte als mijn dochter. Ze kregen allebei de labeltjes borderline, manisch-depressieve stoornis en schizo-affectieve stoornis opgeplakt. Hoe het Felix na 'Bij de psychiater' was vergaan, interesseerde mij uitermate.

Lief Vleugels

Herentals, 9 september 2014

Beste Felix,

We hebben elkaar nooit ontmoet, toch heb ik, door wat ik van en over je las, het gevoel je een beetje te kennen. Ik weet niet of jij al wat van mij las, maar zelfs al deed je dat, ik geef me in mijn boeken minder bloot dan jij doet. Misschien ben ik daar altijd wat te bang voor geweest, fictie schrijven leek me veiliger. In mijn poëzie laat ik meer van mezelf zien, al valt ook daar natuurlijk veel te raden. Met het (auto)biografische boek dat ik nu over mijn dochter schrijf, ga ik een andere, mij onbekende weg op. Het heeft iets beangstigend en tegelijkertijd iets bevrijdend. Beangstigend omdat ik in dit boek niet anders kan dan de volledige waarheid te vertellen over mezelf, mijn dochter en mijn directe omgeving, bevrijdend omdat ik dat onbewust al lang wilde doen en Matilde het me in één van haar afscheidsbrieven zelf heeft gevraagd. Ja, ik heb er meerdere gekregen, een heel schrift vol zelfs. In maart van dit jaar is zij, na een lange lijdensweg in de psychiatrie, uit het leven gestapt. Ze had zich daar heel goed op voorbereid. De pijn is moeilijk te dragen maar, zoals jij ook wel weet, kan schrijven een troost zijn.

Omdat we elkaar niet 'echt' kennen, kan ik best wat over mezelf te vertellen. Misschien kom je er al vlug achter dat ik niet het schrijfvriendje ben dat jij verwachtte en zal het met onze correspondentie vlug afgelopen zijn. Voorlopig ga ik ervan uit dat het wel zal meevalen en we elkaar heel wat te vertellen hebben.

Als oudste van vier kinderen zag ik in 1953 het levenslicht te Herentals, een provinciestadje in de Antwerpse Kempen. Mijn jeugd verliep rimpelloos. We waren niet arm, maar ook niet rijk. Liever dan sparen, namen mijn ouders ons elk jaar mee op buitenlandse reizen, wat in die tijd niet zo evident was. Mijn vader was een avonturier. Van hem heb ik de liefde voor andere culturen geërfd. Ik droomde ervan verre reizen te maken, maar heb lang moeten wachten om

die droom waar te maken. Ik leerde mijn (toen nog toekomstige) echtgenoot kennen, werd zwanger en trouwde. Ja, in die volgorde. In 1975 was, als er een kind op komst was, trouwen de enige optie, zeker in het streng katholieke milieu waarin ik ben opgegroeid. Na vijf jaar kwam de echtscheiding. Ik bleef achter met twee kleine kinderen, dat was financieel niet gemakkelijk. Ik was jong en kwam al vlug een nieuwe liefde tegen. Toen ik zwanger werd, liet hij me in de steek. Alleen met drie kinderen kon ik reizen wel helemaal vergeten. Later heb ik mijn schade ingehaald. Dikwijls werden die reizen me in de schoot geworpen. Hoe dat zoal kwam, vertel ik je misschien later.

De laatste jaren pendel ik heen en weer tussen Herentals, waar mijn kinderen, mijn moeder en mijn vrienden wonen, en Amersfoort, waar mijn geliefde woont. In België vind ik de warmte van mijn vertrouwde omgeving, in Nederland de liefde en de rust die ik nodig heb om te schrijven.

Bijna zeven jaar geleden leerde ik, na een nogal bewogen leven, Joost kennen. Het deed deugd weer te kunnen ademen. Zonder hem en mijn kinderen (ik heb nog een zoon en een dochter), zou ik aan de dood van Matilde ten onder zijn gegaan.

Ondanks mijn reislust ben ik een kluizenaar. Als Joost me niet af en toe meesleurde, zou ik gemakkelijk weken aan een stuk thuis kunnen zitten of, als het weer het toelaat, in de tuin. Tuinieren ontspant me, al is tuinieren een groot woord voor wat ik in ons kleine tuintje doe. Ik houd van bloemen en planten, van de vogeltjes, de zon, de wolken. Ze zijn nooit hetzelfde.

Toen ik in 2011 zelf in de psychiatrie belandde, was naar de wolken kijken bijna mijn enige bezigheid. Ja, Felix, ook ik heb, al is het niet te vergelijken met wat jij en Mati meemaakten, daar een tijd gelogeed. Ik heb er geen slechte herinneringen aan.

Een groot verschil tussen jou en mijn dochter is dat jij de psychiatrie (in zekere mate) dankbaar bent en zij er zich door in de steek gelaten voelde. Waarschijnlijk gaan we het daar in volgende brieven nog

uitgebreid over hebben, maar voorlopig heb ik genoeg over mezelf verteld. Ik kijk uit naar je antwoord.

Warme groet,

Lief

Leuven, 10 september 2014

Dag Lief,

Jij verlamt mijn 'Vleugels.'

Sinds ik je brief las, krijg ik je niet meer uit mijn hoofd. Ik heb zo'n medelijden met je, in feite met de hele mensheid, dat ik er door geobsedeerd en in de put raak. Je leven is blijkbaar als een sprookje begonnen, terwijl je nu door de hel moet ploeteren. Als het dat niet is, zal het wel een soort vagevuur zijn. Het moet verschrikkelijk zijn een kind te verliezen, het laatste wat ik wil meemaken.

Ik ben nogal aan de gevoelige kant moet je weten, anders word je niet zenuwziek hé, en leef zo intens met je mee dat ik er ongemakkelijk van word. Stoor je daar niet aan, straks ga ik wat mediteren en dan gaat het zo weer voorbij. Door meditatie probeer ik mij niet langer door het leven te laten ringeloren. Voor mij helpt het alleszins.

Intussen heb ik al wat voor jou en je overleden dochter gebeden en een paar kaarsjes laten branden. Ik hoop dat je me dat niet kwalijk neemt, voor het geval je ongelovig zou zijn, het is mijn manier om mijn gevoelens wat te ventileren. Ik voel me daar goed en opgelucht bij, alsof ik op die manier mijn plicht heb gedaan. Zoals je ziet, durf ik daar nog voor uitkomen ook. Al hang ik al lang geen enkele godsdienst meer aan, ik blijf geloven, hopen, denken, dat er meer is tussen hemel en aarde dan wat wij met onze zintuigen kunnen waarnemen. Vraag me niet wat, ik weet het niet.

Mag ik je op de proef stellen op dit punt? Kan jij geloven dat je dochter helemaal in het niets is verdwenen en niet meer bestaat, op geen enkele manier, tenzij in de nagedachtenis van wat nauw betrokken mensen? Nee, dat kan er bij mij niet in. Dan zou het leven pas echt een absurde ramp zijn. Maar zolang hij hoopt op beterschap, zelfs over de dood heen, kan een mens veel verdragen. Ik geloof zelfs zo sterk in leven na de dood dat ik graag zou willen sterven, liefst zo vlug mogelijk, om ginder eens te gaan kijken hoe ons volgend leven eruitziet en wat we daar zullen mogen beleven. En als er niets meer zou zijn, tenzij het absolute niets, zelfs dan zal ik een tevreden ziel zijn,

al zal ik het niet meer weten. Geef mij liever de eeuwige rust dan de strijd die we hier dagelijks moeten voeren, meestal enkel en alleen om te overleven. Waarom ik dan toch zo'n medelijden met je heb? Omdat jij je portie ongeluk pas op latere leeftijd over je heen gegoten krijgt. Een lekker voorgerecht, en nu een zuur nagerecht. Dat moet moeilijk aanpassen zijn en verschrikkelijk veel pijn doen. Met mij is het net andersom gelopen. Mijn voorgerecht kreeg ik met moeite door de strot, mijn hoofdgerecht deed mij alleen maar braken, maar gelukkig hebben de 'goden', wie dat ook mogen zijn, een heerlijk nagerecht voor mij bewaard. Daar geniet ik nu van, zij het met mate, omdat het morgen weer anders kan zijn.

Vandaag precies vijf maanden geleden hebben mijn vrouw Myriam en ik ons in een serviceflat laten opnemen. We hebben het nooit beter gehad dan hier en nu. Daar zijn we de 'goden' dankbaar voor. Waarom wij nu zo gelukkig zijn? Wij voelen ons hier veilig en geborgen, met gelijkgestemde zielen om ons heen, allemaal wachtend op de nakende dood. Wij beseffen dat allemaal, maar schijnen er alleen maar door gelouterd te worden. Wij zijn één grote familie en leven met elkaar mee, zoals geen andere grote familie daartoe in staat is. Wij begrijpen elkaar omdat wij in hetzelfde bedje ziek zijn: samen wachten op de dood, ons afvragend wie de eerste zal zijn.

In feite wachten wij allemaal van bij onze geboorte op de dood, maar pas nu wij hier zijn, beseffen we dat ten volle. Daar word je nederig van, gelaten, en hoe ongerijmd het ook moge klinken, nog gelukkig en tevreden op de koop toe. In de grond van zijn hart wil iedereen hier weg, hier op aarde bedoel ik. Alleen een of ander oerinstinct, gesausd met een portie angst voor de dood en wat daarna zal komen, weerhoudt ons ervan je dochter te volgen. Zeg nu zelf, dit leven is toch echt niet het leven waard. Toch zoeken we duizend en één verslavingen op om niet aan die lugubere werkelijkheid te moeten denken. Jij zegt dat schrijven je loutert. Nee, het is een vlucht, net als alles wat een mens verzint om toch maar niet aan dit absurd lijkende leven te moeten denken. Vind jij het dan zo leuk buiten je wil om in dit tranendal te zitten, verlaten en verstoten door iedereen? De mens geeft uiteindelijk alleen om zichzelf, terwijl al de anderen worden gezien als (potentiële) vijanden, voor wie je te allen tijde op je hoede moet zijn. En dan is er nog het leven zelf. Nooit zal je weten of je goed bezig bent of niet. Steeds zal je twijfelen

aan alles wat je doet, aan alles en iedereen, aan je hele bestaan. Twijfelen en zoeken om nooit te weten of te vinden, is het lot van elk mensenkind. Leuk is anders, toch?

Verder wil de mens steeds meer en beter, terwijl we meestal minder en slechter krijgen. Anders gezegd: wat we willen, krijgen we niet, en wat we krijgen, willen we niet. Het is niet altijd zo uitgesproken waar, maar er is wel veel van dat bij. Of denk jij daar anders over? Kan jij gelukkig zijn met het leven dat je achter de rug hebt? Natuurlijk niet. Maar wil je het mijne? Of dat van de koning of de paus? Nee, ook dat niet. Uiteindelijk heeft iedereen nog het liefst zijn eigen leven, ook al is dat een ramp.

Genoeg voor vandaag. Voor ik verder mijn gal blijf spuwen, wil ik weten wat jij hierop te zeggen hebt. Ondanks alles ben ik nu een gelukkig mens, voor zover dat al mogelijk en geen contradictio in terminis is. In plaats van te denken aan wat mij nog te wachten staat, allicht een complete aftakeling, gevolgd door de dood, gekruid met de nodige angst over de manier waarop dat zal gebeuren, kies ik toch liever voor schrijven en schilderen. Maar nu ga ik eerst een paar uurtjes mediteren en dan slapen.

Wees gegroet,

Felix

Herentals, 12 september 2014

Ach, Felix, wat een moeilijke vragen stel je mij. Moeilijk omdat ik er al zo lang over nadenk en geen antwoord vind. Ik ben een twijfelbaar, altijd geweest, op alle gebied. Zowel met mensen die zich fanatiek aan hun geloof vastklampen als met overtuigde atheïsten heb ik moeite, omdat niemand de waarheid in pacht heeft. Misschien denk ik teveel en voel ik te weinig, al is me dikwijls verweten dat ik teveel voel en te weinig denk. Het zij zo, maar ik ga zeker niet geloven om mijn eigen zieltje veilig te stellen.

Van gelovigen denk ik wel eens: het geeft hun hoop, ze vinden er troost in. Dat is goed, ik ben er zelfs jaloers op. Matilde was er heilig van overtuigd dat ze in een andere dimensie zou verder leven. Ik doe mijn best het te geloven, dat zou voor mij het meest troostvolle antwoord zijn.

Toen in 1988 mijn vader overleed, hij was pas tweeënzestig, worstelde ik met dezelfde vragen, terwijl ik sinds mijn puberteit alle geloof had afgezworen. Was het hoop, een zoeken naar troost? Ik zag hem overal. Tijdens zijn begrafenisdienst stond hij naast me, leunend tegen een pilaar, achter het stuur van mijn auto zag ik hem voorbij fietsen, in mijn dromen liet hij me niet met rust. Van Matilde heb ik nog niet één keer gedroomd. Ik wacht op de nacht waarin het wel gebeurt. Ik stel haar zoveel vragen, maar ze antwoordt me niet. Toch schreef ze in haar afscheidsbrief: 'Ik zal er altijd voor je zijn, moeke.'

Van ongelovigen denk ik dan weer: hoe kunnen zij in godsnaam (misplaatst woord hier) weten dat er helemaal niets is? Hoe is het er dan allemaal gekomen? Ik sluit niet uit dat er meer is dan wij kunnen vatten, ik sta er allemaal voor open, maar geef toe dat ik het niet weet. En dat jij kaarsjes brandt, vind ik een prachtig geschenk. Ik houd van kaarsen, van kaarslicht, het heeft, ook voor mij, iets heilig.

We zouden niet liever willen dan dat onze geliefde overledenen 'ergens' zijn, het heeft met missen te maken, geen afscheid willen nemen. Maar zou ik zelf willen verder leven na mijn dood? Ik zal er te moe voor zijn, denk ik.

Wat mensen 'God' noemen, is voor mij mysterie. Dat dit alles toevallig ontstaan is, zomaar uit het niets, is voor ons, mensen, onverklaarbaar. We kunnen het niet vatten, dus geven we iemand, iets de macht. Zoals ik al schreef: ik weet het niet, word heen en weer geslingerd tussen mijn (on)gezond verstand en de hoop op iets meer.

Hoop. Dat brengt me op een ander onderwerp in je brief. Hoop houdt mij recht, naïeve hoop misschien, dat er nog een sprankeltje geluk in de toekomst ligt. Net als jij heb ik kinderen en kleinkinderen, al vind ik dat er al veel te veel van onze soort op deze aardbol rondlopen, voor hen die er zijn, hoop ik het allerbeste. En het allerbeste vult iedereen op zijn eigen manier in. Er zijn mensen die lezen, aan de lopende band films bekijken, puzzelen, postzegels, sigarenbandjes, bierviltjes, zelfs doodsprentjes verzamelen, poppen maken, schepen bouwen in een fles, op café gaan of ganse dagen op Facebook zitten, er zijn er die zoeken en anderen die niets hoeven te vinden of te weten, er zijn er die hun leven lang afstompemd werk doen en anderen die musiceren, schilderen, fotograferen, schrijven, denken iets te kunnen meedelen aan de rest van de wereld, waarschijnlijk even zinloos, even dom als waar al die anderen mee bezig zijn, en dan heb je nog de bovenlaag, zij die raketten de ruimte in sturen, oorlog en geweld onontbeerlijk vinden, een oog om een oog... en zij die, lamgeslagen door geloof, of gedwongen, het slagveld opgaan. Allemaal een vlucht, volgens jou. Misschien wel, maar soms wel een vlucht waaraan de vluchtende iets heeft: plezier. Het bestaat, Felix. Een bloem, een zonsondergang, een glimmend groene appel... Zoveel dingen kunnen me tot tranen toe ontroeren. Het besef dat mijn leven eindig is maakt die ontroering misschien zelfs groter.

Vrienden van mij hebben in India, onder barre omstandigheden, een schooltje voor straatkinderen opgericht: een vlucht? Het werk dat 'Artsen zonder grenzen' verricht: een vlucht? Misschien doen ze het inderdaad om zin te geven aan hun leven, maar ze doen het wel.

Iedereen, of toch bijna iedereen, is op zoek naar de zin van het leven. Zelf heb ik het antwoord ook nog niet gevonden, maar er zijn momenten waarop ik, ondanks alles, graag leef. Er zijn mensen die ik niet vertrouw, maar ik heb ook, net als jij, daar ben ik van over-



Wat gebeurt er als twee schrijvers elkaar toevallig ontmoeten op Facebook? Felix Sperans en Lief Vleugels besloten meteen om samen een boek te schrijven: per e-mail, over en weer. En zo gebeurde!

Intussen heb jij het resultaat van hun maandenlange briefwisseling al in handen.

Waarover Lief en Felix al die tijd geschreven hebben? Over zaken waar ze normaal gezien met niemand anders over spreken: over hun diepste zielenroerselen dus. Meer kunnen wij je op deze achterflap niet verklappen. Daarvoor is er hier te weinig plaats.

Als je wilt weten waar Vlaamse auteurs het onder elkaar over hebben, dan kan je best dit boek eens grondig uitpluizen. Misschien gaat er dan wel een totaal nieuwe, fascinerende wereld voor je open. Probeer het maar eens!

Lief Vleugels (2 juni 1953) schrijft romans en poëzie. Ze was als docent schrijftraining en poëzie verbonden aan de Antwerpse SchrijversAcademie, aan de Schrijvervakschool in Paramaribo en aan diverse instellingen zoals scholen, bibliotheken en gevangenissen. In haar roman 'Alles stroomt' (maart 2015, uitgeverij Xanten) vertelt ze het verhaal van haar dochter, die op 16 maart 2014, samen met haar levensgezel uit het leven stapte.

Felix Sperans (3 januari 1944) is een Belgisch auteur en kunstschilder. Vanaf zijn twaalfde brengt hij enige tijd door in een college voor priesterroepingen. De paters vinden dat hij niet geschikt is voor het priesterambt en hij besluit psychologie te gaan studeren in Leuven. Dit levert voor hem niet de juiste kennis op van het 'echte leven'. Sperans zet zijn studie stop, trouwt en krijgt twee kinderen. Begin jaren '80 wordt hij invalide verklaard en loopt zijn huwelijk stuk. Sperans blijkt zenuwziek. Hij lijdt aan een combinatie van schizofrenie en manische depressie. Om lotgenoten te helpen schrijft hij meerdere boeken en richt hij in 1999 de vereniging 'Psychiatrie' op, waarvan hij jaren lang voorzitter is. Tijdens zijn verblijf in verschillende inrichtingen leert hij schilderen. Zijn werken, abstract en kleurrijk, zijn tientallen malen tentoongesteld. Sperans is getrouwd met de Filipijnse Maria Teresa Malit en woont in Herent.

uitgeverij
GELDERLAND
BOEKEN | KRANTEN | TIJDSCHRIFTEN

ISBN 978949182634



9 789491 826344